

Béri Balogh Ádám, a hős

Az emberek életében mindig fontos szerepet játszottak a hősök, példaképek. Lehet példaképünk a közvetlen környezetünkben, de olyat is választhatunk, akivel még sohasem találkoztunk, vagy már nem is él. Én hősömnek Béri Balogh Ádámot választottam, egyrészt sok Tolna megyei vonatkozása van, ezeket szeretném bemutatni. Másrészt pedig, a 2018-as év a Rákóczi- szabadságharc kitörésének 315. és a kölesdi csata 310. évfordulója volt.

Béri Balogh Ádám születési helye és ideje nem tisztázott. 1669 és 1673 között született Hegyhátszékhelyen, Vas megyében.¹ Balogh Péter, a család őse a XVI. század végén kapott Tolna megyében birtokot, így a família kiemelkedett jobbágyi vagy kismemesi rangjából.² Nem tudjuk, ki és hol tanította, de azt tudjuk, hogy a török kiűzése idején szerezte a tapasztalatait. Ekkor sajátíthatta el harcászati tudását közkatonaként. Édesapja 1678-ban meghalt, fiára a Zala és Vas megyei birtokok nagy részét, lányára a Tolna megyei birtokot hagyta. 1695-ben elcserélték azokat. Így került Béri Balogh Tolna megyébe. Csobánci vajdasága alatt a Rábaközi járás főszolgabírója lett, de egy év múlva lemondott, birtokait zálogba adta, és elköltözött. Soproni tartózkodása alatt összeházasodott Festetics Juliannával. Hat gyermekük született: László, Boldizsár, Ádám, Éva, Katalin és Farkas. 1698-ban költöztek a faddi birtokra a soproni kudarc után. Itt is anyagi gondjai voltak, 1700 tavaszán visszament Vas megyébe, 1700. májusában a Rábamelléki járás, majd 1703 végén a Kemenesaljai járás főszolgabírója volt.³

Nem tudni, miként kapcsolódott Tolna vármegye körébe, és hogyan került Rákóczihoz, de 1704-ben kinevezte ezredessé, így a dunántúli hadak főparancsnoka lett.⁴ Károlyi Sándor generális Béri Balogh kuruc seregeit Vas vármegyébe irányította. Béri ezredes első tette Kőszeg visszafoglalása volt.⁵ A Balogh-ezred létszáma hamar megfogyatkozott, ezt a problémát ő sem tudta megoldani, így rövid időre hazatért családjához. Az első dunántúli hadjárat vége kudarc lett, mert a hadellátás megoldatlan volt, tehát a kuruc sereg elkezdett bomlani, a nagybirtokos nemesség nem csatlakozott a felkeléshez.⁶ Később a dunántúli lovas ezredesek visszatértek a császár oldalára, ezért Bérinek gróf Esterházy Antal ezredeshez, a pápai főkapitányhoz kellett csatlakoznia. Aztán visszacsatlakoztak a kurucokhoz. 1704-ben a nyugaton felszabadított ezredeseket magyarországi hadszíntérre vezényelték, tehát erőfölény alakult ki, ezért Esterházy és Károlyi átkeltek a Duna–Tisza közé, így Dunántúl már csak mellékhadszíntré maradt.⁷ Majd Béri is átkelt a Dunán, Rákóczihoz ment a feladataiért. Károlyi nem tartotta egyben a seregét, Bérinek Vas megyébe kellett vezetnie katonáit.

1705-ben részt vett a jánosházi ütközetben, a támadás kudarcra végződött. Balognak bujdosnia kellett, ez az időszak az életéből homályos.

1705 májusában Rákóczi újabb dunántúli hadjáratot tervezett, több ezer labanc Simon-torony alá indult Buda felé. Vay Ádám kapitány és Vak Bottyán János, megelőzve a táma-

1 Dr. Dobos Gyula: Tanulmányok. Tolna megyei levéltári füzetek 13. Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára, Szekszárd, 2010. [245–342.] 248.

2 Balogh Attila: Béri Balogh Ádám élete és dunántúli harcai. Pécs, 2008. 6.

3 Dobos i. m. 2010. 251.

4 Balogh i. m. 2008. 13.

5 Tóth Gyula: Balogh Ádám kuruc brigadéros. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1958. 44, 70–71, 125.

6 Dobos i. m. 2010. 257. p.

7 Tóth i. m. 1958. 70–71.

dást, Fehérváron és Budán pusztítást végeztek, Béri Balogh is jelentkezett a tisztek közé, sikeresen portyáztak.

Később Béri Balogh Szekeres Istvánnal indult Bécs felé, de összeeszesztek, így Béri viszszaemelt Kecskemétre. Bottyán János nevezetes dunántúli hadjárata során kevés adatunk van Béri Balogh Ádámról.⁸ A kurucok végül elfoglalták Simontornyát, Tatát, Kőszeg, Kapuvár, Sárvár, Nezsider várait, ezáltal december végére felszabadult a dunántúli országrész. Bottyán 1705 végére kiverte a császáriakat a Dunántúlról, de nem volt nyugalom. Bottyán tervezett hadjárata idejére Szigetvár körülvételét Béri Baloghra akarta bízni, aki az igali harcban is részt vett 200–300 fős „seregével”.⁹

1706. április 14-től július 22-ig fegyverszünet volt a kuruc szabadságharcban, ezalatt tudott a családjával foglalkozni, akiknek ekkor sanyarú sorsuk volt. El kellett hagynia szülőföldjét, Gutára mentek, később onnan is menekültek. A dunántúli generális Esterházy Antal lett, így Balogh Ádám hozzá fordult kérésével, hogy a távollévő katonáit visszaszerelhesse.

*A brigadéros
Béri Balogh Ádám*

November 6–7-én a győrvári összecsapásban Balogh 200–300 főnyi „ezredével” vett részt. Bezerédj Imrével vezették az előhadat, de Béri lesérült, Vasváron gyógyították.

Hírnevét a győrvári bátorsága alapozta meg. Béri Mezőföldön állomásozott, márciusban rajtaütött Rabutin egységén. De beteg lett, így nem tudott részt venni a további harcokban. Rákóczitól birtokot kért, Széchenyi György szentgyörgyvári jószágát kapta bérlet formájában, és kiegészítette Esterházy a hadseregét.¹⁰ Majd felgyógyult és az 1707. év utolsó hónapjaiban részt vett a harcokban, Bottyán parancsnoksága alatt. Esterházy véglegesen átvette Bottyántól a dunántúli parancsnokságot. Szívén viselte Béri Balogh sorsát, brigadérosná nevezte ki.¹¹

Azért, mert a Tolna megyei harcokban fontos szerepet töltött be, szeretnék egy kis kitérőt tenni a kölesdi diadalra. 1708. szeptember elején rácok érkeztek Kölesd határába. A kuruc 1000–1500 fős előhad 2-án támadta meg a rácokat, visszavonultak Simontornya irányába, ahol császáriak vették üldözőbe a hadat. A szétszóródott rácokat körbevették a kurucok. A rác lovasok összezavarodtak és menekültek, a gyalogság védekezett, és a

túlerővel szemben bátran tartotta magát, de kénytelenek voltak meghátrálni, fölmorzsolták őket. Hatalmas vereséget szenvedtek a császáriak és a rácok. A gyalogság nagy része áldozatul esett, kisebb része fogságba. Ez a győzelem Béri Balogh pályafutásának csúcsa volt, és a kurucság utolsó legjelentősebb győzelme.¹²

1707-ben megjelent a pestis, Dunántúlon is elterjedt, a katonák hazaszöktek, hogy ápolhassák családjukat, így a kuruc hatalom 1709 nyarára elszigetelődött a Dunántúlon.¹³ Ezáltal kezdett szétesni a hadsereg. 1709. szeptember havában sikerül Bérinek átkelnie a

⁸ Balogh i. m. 2008. 20–24.

⁹ Tóth i. m. 1958. 125.

¹⁰ Dobos i. m. 2010. 275–280.

¹¹ Mészáros Kálmán: II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai. Argumentum, Jászladány, 2006. 148.

¹² Dobos i. m. 2010. 297–298.

¹³ Bodnár István: Béri Balogh Ádám a vértanúhalált halt kuruc brigadéros. Molnár-féle Nyomda, Szekszárd, 1938. 45, 62–63.

Dunán, de a császáriak elfoglalták a kurucok utolsó várát is. 1710 júliusában Rákóczi Szolnokra érkezett, majd megindította a dunántúli hadjáratot. A kurucok, kb. 1000–2000 fő, Béri segítségével keltek át két ponton. Sikertől több várat visszafoglalniuk, például Nagyvásonyot, Szentgált, Simontornyát. Béri Balogh még elindult Kőszeg irányába, Lentihez vonult.¹⁴ Vereségek után, októberben álruhában, betegen, gyalogosan hagyta el a Dunántúlt. Béri Balogh szerint nem volt értelme a további harcoknak, tehát elhagyta a Dunántúlt. Csekély létszámú seregével vonult a Balatontól Mohácsig, érintve Szekszárdot. Petrasch és Secula ezredesek követték, majd Bériék megtámadták őket és a rácokat. A harc kuruc vereséggel végződött és Béri Baloghot elfogták.¹⁵ A császári hűségesskü letételével megmenthette volna magát, de hű maradt politikai nézeteihez, kihallgatták, halálra ítélték. 1711. február 6-án Budán hajtották végre az ítéletet. Balogh feláldozta a családját, otthonát, rangját, életét adta a hazájáért, mert hitte, hogy áldozatot kell hozni a haza függetlenségéért és becsületéért.

Egy szekszárdi szilfát róla neveztek el, mert állítólag az alatt táborozott.¹⁶ A fa mai napig őrzi Béri emlékét. Előtte kőbe vésve a felirat: „Ezen helyen fogott el 1710-ben Béri Balogh Ádám II. Rákóczy Ferenc dandárnoka, ki a hős tulajdonságait a hon és a szabadság szent szeretetével egyesíté s elvhűségért kegyetlen vértanúságot szenvedett. Örökös tisztelet emlékének! A haza minden előtt!” 2018 augusztus 25-én a Rákóczi-szabadságharc 315. és a kölesdi csata 310. évfordulójára emlékeztünk a fa alatt a Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesület és az önkormányzat szervezésében. Dr. Gesztesi Enikő és Balogh Attila méltatta a hőst. A Szekszárdi Garay János Gimnázium Honismereti Köre is részt vett az eseményen. Este pedig a Gregus Tárogató Kvartett tartott frenetikus koncertet a Művészetek Házában. A *Tolnai Népművelés* is tudósított a megemlékezésről.¹⁷

Egy másik érdekesség Kölesdhez kapcsolódik. Az elvesztett harcot követően a rácok a kölesdi Orvoskút-forrás vizével gyógyították a sebeiket. Rákóczi az ónódi országgyűlés alkalmával kardot kapott XIV. Lajostól. A fejedelem az 1708-as győzelmet követően ajándékozta Bérinek. Rajta a felirat franciául: „*Ne vonj ki ok nélkül és ne tégy vissza becsület nélkül.*”¹⁸

Béri Balogh Ádám emléke a mai napig nem merült feledésbe: Emléktáblákat

A kölesdi diadal megjelenítése

Emlékezés a Rákóczi-szabadságharc hőseire 2018-ban

14 Balogh i. m. 2008. 58–62.

15 Bodnár 1938. 62–63.

16 Kapocsy György: A magyarság nevezetes fái. Helikon Kiadó, Budapest, 2000. 38.

17 Tolnai Népművelés XXIX. 2018. 199. szám 2018. 5.

18 Balogh i. m. 2008. 66.